

УДК 316: 305-055.2

Ю. П. КОВАЛЕНКО

ОБРАЗИ СУЧАСНИХ ЖІНОК В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Статтю присвячено виявленню сучасних жіночих образів в українському суспільстві. Виділено й описано найбільш поширені образи жінок, які пропонують українські дослідниці Н. Лавриненко, І. Сушицька, О. Кісь, С. Філоненко. З'ясовано причини їх формування та складності. На сьогодні проблема образу жінки в Україні стоїть гостро як ніколи, саме тому дослідження в цій сфері мають важливе значення для розуміння цієї суспільної проблеми, а також для знаходження оптимальних шляхів її вирішення.

Ключові слова: жінка, образ, роль, суспільство, гендерні стереотипи, засоби масової інформації.

У всі часи людина прагнула до покращення, удосконалення способу життя, модифікування ролей, образів, моделі поведінки тощо. Не дарма англійський поет і драматург XVI ст. Вільям Шекспір говорив: “Життя – театр, а люди в ньому актори”. Кожна особистість свого часу залучена в грандіозне театральне дійство, яке називається життям. У кожного з нас свої сценарії, образи та ролі, які ми вивчаємо, повторюємо, практикуємо щоденно. Об’єднуючись і взаємодіючи між собою, сценарії утворюють складний візерунок, який розгортається в історію народу, країни, світу. Змінюється час, декорації, удосконалюються технології, змінюються теми сценаріїв, смаки й мода, але вистава триває, і в ній завжди незмінні два персонажі: чоловік і жінка.

Мета статті – розкрити образи, які є популярними серед жінок в українському сучасному суспільстві; виділити й описати найбільш поширені образи українок, які пропонують вітчизняні дослідниці, а саме Н. Лавриненко, І. Сушицька, О. Кісь, С. Філоненко; з’ясувати причини їх формування.

На сьогодні проблема образу жінки в Україні є напруженою, саме тому дослідження в цій сфері є важливими для розуміння цієї суспільної проблеми, а також для знаходження оптимальних шляхів її вирішення.

Сучасний соціальний стандарт поведінки визначає місце й суспільне призначення жінки. Нова модель жіночої поведінки стає більш сильною та незалежною в соціальному й морально-етичному суспільстві. Наскільки особистість формується під впливом соціальних обставин, настільки вона формує й саме суспільство. Говорячи про постійний розвиток особистості, необхідно враховувати зміну та розвиток особистості жінки, її самосвідо-

мості: небажання миритися зі своїм вторинним становищем, усвідомлення своєї ролі й місця в суспільстві, рішуче прагнення звернути на себе увагу громадськості, щоб вона гідно оцінила її високу соціальну значущість.

Багато істориків погоджуються з тією думкою, що в межах традиційної історіографії, що вивчає “значущі” соціальні події у сфері політики, економіки, культури, жінкам відводили місце загального фону, “мовчазної більшості”. Вони не були вписані в історичне полотно. Усе “жіноче” (жіночий досвід, жіночі практики, жіночий внесок у становлення людської цивілізації) не були включені до “історичної реальності”, сконструйованої за законами традиційної історіографії [2, с. 2].

Таке явище, як жіночність, є предметом вивчення різних наук, зокрема: соціології, психології, педагогіки, культурології, етнографії, історії, філософії тощо. Для різних історичних періодів характерна постійна трансформація ролі та образу жінки в українському й світовому суспільстві. Сучасна українська жінка значно відрізняється від своїх попередниць, вона більш самостійна, організована, різнобічно розвинена, має впевненість у своїх силах та міцний характер, успішно будує кар’єру. І, напевно, немає такої справи, яка була б не під силу сучасній українській жінці.

Вагомого значення останнім десятиріччям набули гендерні дослідження в Україні. Гендерну теорію розвиває І. Жеребкіна, соціальний статус жінки в сучасному українському суспільстві розглядає О. Стрельник; історію жіноцтва в історико-культурному та етнологічному вимірах вивчає О. Кісь.

Формування, функції та наслідки відтворення гендерних стереотипів досліджують В. Агеєва, О. Азарова, Г. Ахметова, О. Балакарева, О. Волкова, О. Герасимова, О. Здравомислова, В. Петренко, І. Толкунова. Роль жінки в традиційному українському побуті та владі, їх культурно-просвітницьку діяльність висвітлено в працях О. Абрамова, Т. Булавина, Г. Бондаренко, О. Вороніна, О. Забужко, Л. Морозко, Г. Тимченко та ін.

Проблеми жінок мають теоретичне та практичне значення. Виявлення сукупності особливостей, конфліктів, змін, з якими стикається сучасна жінка, пошук шляхів подолання цих труднощів і суперечностей життєво необхідні для скасування фактичної статевої нерівності, гендерних стереотипів та очікувань [5, с. 132].

Останніми роками засоби масової інформації набули особливої популярності та перетворились на потужний інструмент соціалізації, який впливає на свідомість більшості. Саме завдяки ЗМІ відбувається перше знайомство з образом сучасної жінки.

За твердженням української дослідниці Н. Лавриненко, жінка виконує три основні функції: громадянки, трудівниці та матері. Таким чином, набуває актуальності вивчення проблеми жінки в суспільстві, трудовому колективі та сім’ї [3, с. 38].

І. Сушицька виділяє два образи жінки, пов'язані з її біологічною природою. Перший – це образ сексуальної жінки – красуні, яка не обтяжена ні розумом, ні волею, ні певними цілями, окрім кохання до чоловіка, який є сенсом її життя. Багато сучасних дівчат дійсно не уявляють себе в ролі дружини, гарної матері. Вони бачать себе моделлю, жінкою, створеною для розкошів. Інший образ – це берегиня, мати, господиня. Ці уявлення про жінку є пропагандою того, що жінка повністю залежить від чоловіка, який забезпечує її матеріально [6, с. 105].

Відома вчена та громадська діячка О. Кісь вирізняє трохи більше образів сучасної української жінки, а саме: Берегиня, Барбі, Ділова Жінка і Феміністка.

Образ Берегині був сконструйований цілком штучно на самому початку незалежності України. Його появою та стрімким поширенням завдячуємо, насамперед, творчості українських письменників-народників. Доволі швидко ця ідея й сам образ Берегині – символ жінки-матріарха – здобули значну популярність, їх почали використовувати не лише письменники чи публіцисти, але й громадські та політичні діячі [1].

О. Кісь стверджує, що головна смислова домінанта образу Берегині – абсолютизація жіночих репродуктивних функцій. Есенціалістське розуміння основного “природного” покликання та, відповідно, пріоритетності материнської ролі жінки, властиве патріархатному дискурсові, відображене в культурологічних текстах із жіночої тематики. Вони романтизують і сакралізують образ Українки-Матері або навіть недвозначно вимагають материнської самопошвяти від сучасної українки [1]. І той факт, що сучасна Українка-Мати насправді опікується абсолютно всіма проблемами дітей, свідчить якраз про те, що такий нормативний тиск має свої практичні результати, залишаючи роль батька суто формальною.

Інший образ української жінки – Барбі – дуже схожий на лялькового персонажа з таким самим ім'ям, проте, насправді, є об'єднаним образом жінки, спосіб життя якої нагадує нарцистичне існування гарної та дорогої ляльки. Вона вимагає для себе відповідного середовища та атрибутів, щоб виконати своє головне призначення – знайти свого власника-чоловіка [1]. Такий образ можна зустріти в багатьох журналах: “Oops”, “Наталі”, “Ліза”, “Штучка”, “Единственная” тощо. Такі сучасні жіночі журнали інформують про те, чому віддають перевагу чоловіки, формуючи відповідні стандарти жіночності, і негайно ж пропонують численні поради, як найкраще їх досягти.

Наступні, майже об'єднані образи, які розглядає українська дослідниця – Ділова Жінка і Феміністка. Ці альтернативні моделі жіночності посідають в українському суспільному дискурсі маргінальне місце.

Ділову Жінку дослідниця розглядає як годувальницю та заробітчанку, що силою економічних обставин тимчасово змушена займатись бізнесом, а за сприятливих умов могла б повернутись до традиційного розподі-

лу гендерних ролей. Крім того, передбачається, що Ділова Жінка не присвячує себе цілковито кар'єрі, а завжди зберігає рівновагу між своїми професійними функціями й материнськими обов'язками. І ще однією прикметою образу Ділової Жінки є трансляція образу Берегині в суспільну сферу, тобто приписування їй особливих функцій хранителя моральних норм у середовищі підприємців.

Образ Феміністки в сучасному українському суспільстві є найбільш суперечливим і найменш популярним.

Ще з радянських часів через дискредитацію поняття фемінізму в межах комуністичної ідеології жіноцтво упереджено сприймає цей термін, убачаючи в ньому лише чергову загрозу “вічній жіночності” [1]. В українському суспільстві Феміністку часто зображують негативно. Стереотипне уявлення про неї як чоловікоподібну, грубувату, статево не вдоволену, озлоблену й агресивну, схильну до сексуальних збочень чоловіконенависницю все ще є характерним для значної маси жіноцтва.

Можливо, такий образ стане насторожувати саме чоловіків, бо вони бояться, що такі чоловіконенависниці займуть їхні посади на роботі, почнуть нав'язувати свої погляди. Діяльність руху “Femen” та його висвітлення в ЗМІ також спричинили негативне сприйняття українським суспільством образу Феміністки. Таким чином, не тільки чоловіки, а й жінки асоціюють Феміністок із цим рухом, а тому вважають їх аморальними, цинічними. І від цього образу, звичайно, віддаляються.

Дослідниця С. Філоненко також дуже багато років вивчає феномен гендерних стереотипів, моделі, образи в суспільстві та масовій культурі. Вона відштовхнулася від образів Берегині, Барбі, Ділової Жінки і Феміністки, що їх визначила О. Кісь, та доповнила їх сучасними варіантами, які більш притаманні для сучасного підростаючого українського покоління, а саме: Попелюшка, Гламурна Дівуля, Жінка-Стерво, Супержінка, Косможінка, Мілітарна Жінка.

Жінка-Попелюшка – один з варіантів образу Барбі, популяризований казками. Попелюшка прекрасна, весела та завжди усміхнена, наділена виключно позитивними рисами характеру [7]. Саме тому, що Попелюшка є ідеальною жінкою, вона може отримати справжнього принца. Сучасна Попелюшка – це дівчина “з низів”, для якої шлюб із чоловіком – так званий соціальний ліфт, за допомогою якого вона покращує своє становище в суспільстві.

Досить поширеним стає образ Гламурна Дівуля – це героїня глянце-вих журналів “Vogue”, “Glamour”, “Elle” та інших, яка має чудове легке життя [7]. Вона слідує за сучасною модою, одягається тільки в брендові речі, у неї струнка фігура, ідеальний макіяж та зачіска, дороге авто – така особа не відчуває фінансових проблем. І це все, що їй потрібно для щастя.

Невелика еволюція Гламурної Дівулі та Барбі – це Жінка-Стерво. За тонкою і, частіше, милою зовнішністю приховується жорстка натура. Вона

агресивна, готова на будь-який вчинок, аби досягти своєї мети. Але слід зазначити, що Жінка-Стерво не є феміністкою [7]. Феміністки відкрито вимагають рівних прав та партнерства із чоловіками, а стерво виборює свої права підступно, використовує людей заради своєї вигоди. Нерідко поведінку такої жінки виправдовують тим, що інакше в сучасному суспільстві просто неможливо зробити кар'єру, “пробитися” в світі чоловіків.

Дуже часто в західній культурі зустрічається Супержінка, але в Україні цей образ непопулярний. Така жінка володіє бойовими мистецтвами, має добру фізичну підготовку, працює на спецслужбі [7].

Частково схожа на героїнь журналу “Cosmopolitan” – Космо-жінка. Вона незалежна, мешкає у великому місті, слідує за сучасним життям. Головна мета Космо-жінки – не пошуки кохання, а реалізація себе як особистості [7]. Стереотип наближений до образу Феміністки, але Космо-жінка вже не бореться за свої права – вона досягла рівності із чоловіками. Космо-жінка живе і поводить себе так, як їй подобається. Вона – типова представниця середнього класу. Україні цей образ мало знайомий. Цей образ популярніший в Америці, а для української жінки він запозичений з іноземних романів та фільмів.

Згідно із ситуацією, яка склалася в Україні, майже в кожному батальйоні, які воюють в зоні АТО, зараз несуть службу жінки, які мають назву Мілітарні Жінки [7]. Тому для сучасного українського суспільства образ такої жінки став дуже актуальним і важливим. Вони є взірцем стійкості, відваги, національної свідомості, патріотизму тощо.

Висновки. У статті виділено кілька основних образів сучасної української жінки, але насправді їх може бути набагато більше. Деякі образи можуть перетворюватись, об'єднуватись, змінюватись під впливом швидкого розвитку світової культури та еволюції світового суспільства. Сучасні ЗМІ набули дуже великої популярності та мають помітний вплив на свідомість українського громадянина. ЗМІ є безмежно варіативними в плані образів, моделей, гендерних ролей, стереотипів, які поєднують традиційне й модерне, патріархальне та емансипаційне начала та відбивають актуальні соціокультурні тенденції, виступають потужним інструментом впливу на свідомість людей, маніпулюють нею. Але не дуже добре, коли ці образи стають нав'язуваними, якщо жінка буде втрачати свою індивідуальність, таким чином втрачаючи в собі особистість, якою її наділила природа.

Список використаної літератури

1. Кісь О. Моделі конструювання гендерної ідентичності жінки в сучасній Україні [Електронний ресурс] / О. Кісь. – Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n27texts/kis.htm>.
2. Короткова С. А. Рабочая программа дисциплины “Женщины в истории” / С. А. Короткова // Национальный исследовательский университет “Высшая школа экономики”. – Москва, 2015. – С. 2–6.

3. Лавриненко Н. В. Жінчина: самореалізація в семье и обществе (гендерный аспект) / Н. В. Лавриненко. – Киев : ВИПОЛ, 1999. – 172 с.
4. Марушевська О. Образ жінки в українській пресі (на матеріалах газети “Факти і коментарі” / О. Марушевська, К. Шарова // Філософсько-антропологічні студії. – Київ : Стилос, 2001. – Спецвипуск. – С. 220–225.
5. Суковата В. Стереотипи підприємництва в масовій свідомості: гендерний аналіз / В. Суковата // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – Київ, 2001. – № 2. – С. 131–143.
6. Сушицька І. М. Трансформація ролі та становища жінки в сучасній українській сім’ї / І. М. Сушицька // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. – Київ : Міленіум, 2013. – № 3. – С. 105–109.
7. Філоненко С. Образ жінки в сучасній культурі: як побороти стереотипи [Електронний ресурс] / С. Філоненко. – Режим доступу: <http://www.discrimi.net/obraz-zhinki-v-suchasnij-kul-turi-yak-poboroti-stereotipi/>.
8. Шпанер Л. Образ жінки у телерекламі: погляд психолога / Л. Шпанер // Український жіночий рух: здобутки і проблеми. – Дрогобич : Коло, 2002. – Вип. 1. – С. 152–161.

Стаття надійшла до редакції 16.12.2015.

Коваленко Ю. П. Образы современных женщин в украинском обществе

Статья посвящена выявлению современных женских образов в украинском обществе. Выделено и описано наиболее распространенные образы женщин, которые предлагают украинские исследовательницы Н. Лавриненко, И. Сушицкая, О. Кись, С. Филоненко. Выяснены причины их формирования и трудности. На сегодняшний день проблема образа женщины в Украине стоит остро как никогда, поэтому исследования в этой сфере имеют важное значение для понимания этой общественной проблемы, а также для нахождения оптимальных путей ее решения.

Ключевые слова: *женщина, образ, роль, общество, гендерные стереотипы, средства массовой информации.*

Kovalenko Y. Images of Women in Modern Ukrainian Society

The article is devoted to revealing contemporary images of women in Ukrainian society. Highlight and described the most common images of women that offer Ukrainian researcher N. Lavrynenko, I. Sushytska, O. Kis, C. Filonenko. The reasons for their formation. Today the problem of the image of women in Ukraine is acutely than ever, which is why research in this area are essential to a proper understanding of social problems and for finding optimal ways to solve it.

The current standard of social behavior and public places the appointment of women. The new model of female becomes strong and independent in social, moral and ethical society. To the extent that the personality is formed social circumstances, it shapes society itself. Speaking about the ongoing personal development must take into account the change and development of the individual woman, her identity: the unwillingness to put up with his secondary position, awareness of its role and place in society, resolutely striving to attract public attention to it appreciated its high social significance.

The phenomenon of femininity is the subject of study of various sciences, including: sociology, psychology, pedagogy, cultural studies, ethnography, history, philosophy and more. For various historical periods characterized by constant transformation of the role and image of women in the Ukrainian and global society. Modern Ukrainian woman are significantly different from its predecessors, it is more independent, organized, versatile developed a confidence in their abilities and strong character achieves success in career growth. And, perhaps, there is no case that would be beyond the power of modern Ukrainian woman.

The problems women have theoretical and practical significance. Defining features together, conflicts and changes facing modern woman find ways to overcome these difficulties and contradictions vital to cancel the actual gender inequality, gender stereotypes.

In recent years, the media have become particularly popular and turned into a powerful tool of socialization, which affects the consciousness of the majority. It is through the media and is the first image of an introduction of the modern woman.

Thus, the article highlighted several major images of contemporary Ukrainian woman, but in fact they can be much more. Some images may be converted, unite, change due to the rapid development of world culture and the evolution of world society. Modern media have become a very popular and have a significant impact on the consciousness of Ukrainian citizens. The media is infinitely variable in terms of images, patterns, gender roles, stereotypes intertwining traditional and the modern, patriarchal and emancipator principles and reflect the current social and cultural trends are the powerful tool of influence on people's minds, manipulate it. But not very good when these images are imposing, if a woman will lose their individuality, thus losing a person which has given its nature.

Key words: *woman, image, role, society, gender stereotypes, media.*